

Olgierd Grott

dr hab., prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński
<https://orcid.org/0000-0003-3489-2660>

Joanna Chudzicka

mgr, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie
<https://orcid.org/0000-0002-2108-4106>

Karol Kordas

mgr, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
<https://orcid.org/0009-0005-0871-3616>

Internetowa Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej jako forma upowszechniania i rozwoju wiedzy o żołnierzach polskiego podziemia niepodległościowego¹

Wprowadzenie

Jednym z najważniejszych narzędzi efektywnej i skutecznej edukacji historycznej jest ogólnodostępna przestrzeń do poznawania historii; dobrze pomyślana i zrealizowana może skutecznie motywować do rozwoju zainteresowań historycznych. Konkretnymi przykładami takich przestrzeni są internetowe bazy danych, które są

¹ Niniejszy tom powstał w wyniku realizacji projektu badawczego w ramach programu „Szlakami Polski Niepodległej”, pt. „Kresowi Żołnierze Armii Krajowej” (Nr projektu: 01SPN 17 0002 18) finansowanego ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

łatwo dostępnego dla każdego użytkownika internetu. W rozumieniu art. 2.1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych²

baza danych oznacza zbiór danych lub jakichkolwiek innych materiałów i elementów zgromadzonych według określonej systematyki lub metody, indywidualnie dostępnych w jakikolwiek sposób, w tym środkami elektronicznymi, wymagający istotnego, co do jakości lub ilości, nakładu inwestycyjnego w celu sporządzenia, weryfikacji lub prezentacji jego zawartości.

Spośród różnorodnych baz danych dotyczących historii Polski autorzy niniejszego artykułu postanowili zwrócić szczególną uwagę na Bazę Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej³ (dalej: BKŻAK) utworzonej z inicjatywy Muzeum Armii Krajowej im. Emila Fieldorfa „Nila” (dalej: Muzeum AK). W bazie opublikowano już 26 243 biogramów⁴ i jest ona z jednej strony przykładem pracy historyczno-badawczej, opartej na pogłębionej kwerendzie, a z drugiej – wyjątkowym osiągnięciem współczesnej technologii.

Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej odnosi się do koncepcji mikrohistorii, która kieruje uwagę na perspektywę konkretnej jednostki lub małej społeczności w kontekście historii całego państwa czy narodu⁵. Przez zaprezentowanie w BKŻAK losów ludzi walczących o niepodległość polskiego państwa ukazano spersonalizowane doświadczenie II wojny światowej. Dzięki permanentnym poszukiwaniom prowadzonym przez zespół naukowo-badawczy Muzeum AK w Krakowie możliwe stało się zebranie w jednym miejscu informacji o poszczególnych żołnierzach działających w ramach AK-owskiego podziemia na Kresach Wschodnich.

Wybrane przykłady baz danych żołnierzy

W globalnej sieci istnieje wiele baz danych prezentujących sylwetki żołnierzy walczących w różnych konfliktach zbrojnych. Przykładowo w USA utworzono internetową bazę danych żołnierzy i marynarzy walczących podczas wojny secesyjnej⁶. Pierwsze zarejestrowane informacje o stronie podane przez WayBack Machine⁷ wskazują datę

² Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r., poz. 386.

³ Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej [witryna], <https://baza.muzeum-ak.pl> [dostęp: 6.06.2024].

⁴ Stan na 6 czerwca 2024 r.

⁵ E. Domańska, *Mikrohistorie. Spotkania w międzyswiatach*, wyd. 2, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2005, s. 63.

⁶ The Civil War Soldiers and Sailors System [witryna], www.nps.gov/civilwar/soldiers-and-sailors-database.htm [dostęp: 5.06.2024].

⁷ Strona WayBack Machine została zaprojektowana w 1996 r. przez Internet Archive, amerykańską organizację non-profit z siedzibą w San Francisco w Kalifornii. Narzędzie zostało udostępnione szerszej publiczności pięć lat później jako internetowe archiwum zasobów. Jego głównym zadaniem jest rejestracja i archiwizacja stron internetowych oraz powiązanych z nimi lub udo-

5 kwietnia 2012 r.⁸ Projekt The Civil War Soldiers and Sailors System został poświęcony uczestnikom walk z lat 1861–1865 i jest prowadzony pod przewodnictwem National Park Services. Baza zawiera 6 246 803 biogramów żołnierzy, 17 859 afroamerykańskich marynarzy, a także informacje o 6997 pułkach, 382 bitwach, 1210 odznaczeniach Medalu Honoru, 392 pomnikach i 47 524 więźniach.

Kolejna obszerna baza internetowa powstała w Rosji, pod patronatem tamtejszego Ministerstwa Obrony, i została poświęcona żołnierzom Armii Czerwonej biorącym udział w wielkiej wojnie ojczyźnianej 1941–1945⁹. Autorzy bazy skupili się na zebraniu dokumentów i osób biorących udział w wojnie. Baza obejmuje wszystkie dokumenty dostępne w archiwach wojskowych, które opisują przebieg i wyniki głównych operacji wojskowych oraz działalność i nagrody wszystkich żołnierzy. Twórcy projektu wskazują, iż ich głównym celem jest utrwalenie pamięci o wszystkich żołnierzach Armii Czerwonej, niezależnie od stopnia wojskowego. Baza zawiera 41 328 814 nazwisk żołnierzy¹⁰.

W Niemczech funkcjonuje baza danych zawierająca biogramy wojskowych Rzeszy Niemieckiej w latach 1918–1945¹¹. Baza została zaprojektowana przez Jasona Pipesa w 1996 r. i w tym samym czasie udostępniona w Internecie¹². Obecnie prace nad nią są kontynuowane przez organizację Feldgrau, której celem, jak wskazują jej założyciele, jest „przedstawienie w sposób bezstronny, neutralny i obiektywny podejścia do historii wojskowej niemieckich jednostek oraz formacji z czasów II wojny światowej”. Baza zawiera dane o 10 tys. żołnierzach niemieckich, w tym 2329 oficerach¹³.

Odnośnie do polskich formacji zbrojnych to warto na początku zwrócić uwagę na powstałą za granicą bazę personelu Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii

stępnianych osobno obiektów, tj. plików graficznych, JavaScript, doc czy PDF; szerzej o funkcjonowaniu platformy pisze M. Wilkowski – *idem*, *Wayback Machine – podstawy wykorzystania*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 2(172), s. 1–5.

⁸ *The Civil War Soldiers and Sailors System*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20120601000000*/https://www.nps.gov/civilwar/soldiers-and-sailors-database.htm [dostęp: 5.06.2024].

⁹ Обобщенный банк данных «Подвиг народа в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.» [Bank Dokumentów Elektronicznych „Wyczyn Narodu w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej 1941–1945”] [witryna], <https://podvignaroda.ru> [dostęp: 6.06.2024].

¹⁰ Stan na 14 marca 2024 r. Pierwsze informacje o zarejestrowanej stronie w Internecie podane przez WayBack Machine wskazują na 14 kwietnia 2010 r. – *Подвиг народа*, za: WayBack Machine, https://web.archive.org/web/20100701000000*/https://podvignaroda.ru [dostęp: 6.06.2024].

¹¹ Feldgrau. German Armed Forces Research 1918–1945 [witryna], www.feldgrau.com [dostęp: 5.06.2024].

¹² Pierwsza wzmianka o stronie zarejestrowana przez WayBack Machine pochodzi z 2.12.2000 – *Feldgrau*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20100301000000*/https://www.feldgrau.com [dostęp: 5.06.2024].

¹³ Stan na 15.03.2024.

w latach 1940–1947¹⁴. Realizowany od 1998 r. projekt został zainicjowany przez płk. lot. Stanisława Wandzilaka na spotkaniu Komisji Historycznej Stowarzyszenia Lotników w Wielkiej Brytanii. Największy wkład w opracowaniu bazy mieli Anna i Tadeusz Krzystkowie wraz z Danutą Sławińską ze Stowarzyszenia Lotników Polskich w Wielkiej Brytanii oraz Małgorzata Goddard i Barbara Kroll z polskiej sekcji archiwum Ministry of Defence. Baza zawiera informacje o 17 137 lotnikach¹⁵.

Pośród baz utworzonych w Polsce należy wymienić zaprezentowane niżej projekty. Żołnierze Niepodległości – internetowa platforma stworzona przez Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku w celu upamiętnienia i uhonorowania wszystkich walczących o niepodległość i granice Rzeczypospolitej w latach 1908–1921¹⁶. Projekt opiera się na *Słowniku legionistów polskich 1914–1918*, prezentującym biogramy około 55 tys. żołnierzy Legionów Polskich autorstwa Ewy Kozłowskiej i Łukasza Wiczorka pod kierunkiem prof. Janusza Ciska. Oprócz biogramów legionistów portal ma również gromadzić informacje o obrońcach Lwowa, uczestnikach powstań: wielkopolskiego, sejneńskiego, stanisławowskiego, śląskich, Bitwy Warszawskiej oraz innych frontów wojen o niepodległość i granice Rzeczypospolitej.

Kolejna baza – Powstańcy Śląscy – została stworzona z okazji obchodów Roku Powstań Śląskich w 2019 r., które zbiegły się ze stuleciem powołania sieci archiwów państwowych w odrodzonej Polsce¹⁷. Portal zawiera wyszukiwarkę umożliwiającą dostęp do listy osób, które brały udział w powstaniach śląskich. Lista została opracowana na podstawie kwerendy przeprowadzonej w Archiwum Państwowym w Opolu oraz w Archiwum Państwowym w Katowicach.

Następna baza – Uczestnicy Powstania Wielkopolskiego¹⁸ – której od 2016 r. realizatorem jest Wielkopolskie Towarzystwo Genealogiczne „Gniazdo”, zawiera obszerną listę osób zaangażowanych w powstanie, obejmującą zarówno powstańców walczących zbrojnie przeciwko zaborcy, jak i tych, którzy wspierali wysiłki powstańcze finansowo i organizacyjnie. Wśród nich znajdowali się księża, lekarze, sanitariuszki, gospodarze oferujący schronienie, odzież i wyżywienie, harcerze oraz dzieci dostarczające meldunki. Na podstawie blisko 650 źródeł opracowano listę zawierającą ponad 80 tys. osób, wraz z informacjami o miejscach ich urodzenia,

¹⁴ Personel Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii 1940–1947 [witryna], <https://listakrzystka.pl> [dostęp: 5.06.2024].

¹⁵ Pierwsza wzmianka o funkcjonowaniu strony podana przez WayBack Machine to 1.06.2014 r. – *Personel Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii 1940–1947*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20240000000000*/https://listakrzystka.pl [dostęp: 5.06.2024].

¹⁶ Żołnierze Niepodległości [witryna], <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/start> [dostęp: 8.06.2024].

¹⁷ Powstańcy Śląscy [witryna], www.powstancyslascy.pl [dostęp: 8.06.2024].

¹⁸ Uczestnicy Powstania Wielkopolskiego [witryna], <http://powstancywielkopolscy.pl/pl> [dostęp: 8.06.2024].

pochówku, imionach rodziców oraz innymi szczegółami. Baza stanowi cenny zasób dla historyków, badaczy i wszystkich zainteresowanych historią powstania wielkopolskiego, umożliwiając dokładne poznanie losów uczestników tego wydarzenia.

Jako ostatni warto przywołać portal Listawyklytych.pl tworzony przez współpracowników Fundacji Kwartalnika „Wyklęci”, który poświęcono żołnierzom i działaczom powojennego podziemia niepodległościowego¹⁹. Katalog zawiera ponad 12 tys. biogramów i można w nim znaleźć nazwiska nie tylko dowódców i żołnierzy walczących zbrojnie, ale także osób cywilnych, które działały w podziemnych partiach politycznych, młodzieżowych organizacjach konspiracyjnych, oraz tych, którzy wspierali oddziały leśne. Portal funkcjonuje jako katalog, w którym informacje są ograniczone do minimum, a przy większości biogramów zamieszczone są odsyłacze do fachowej literatury, gdzie można znaleźć bardziej szczegółowe dane.

Zarówno wiele osób, jak i organizacje podejmowało w Polsce próby tworzenia różnorodnych zestawień żołnierzy AK. Jako przykład niech posłuży opracowany i wydany w 2010 r. w Krakowie przez Konrada Siermontowskiego spis AK-owców²⁰. Został on stworzony na podstawie dokumentów Komisji Likwidacyjnej Armii Krajowej Okręgu Krakowskiego z 1945 r., zawierających wykaz ujawnionych żołnierzy ze Zgrupowania AK „Żelbet”, Samodzielnego Batalionu AK „Skała” oraz 12. Pułku Piechoty w 6. Dywizji Piechoty AK. Według innego klucza powstał wykaz żołnierzy 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK²¹ oraz „Spis żołnierzy Zgrupowania Stołpecko-Nalibockiego AK”²².

Cel stworzenia kompleksowej bazy danych żołnierzy AK wyznaczył Światowy Związek Żołnierzy AK, publikując w 2013 r. na stronie internetowej wezwanie:

do stworzenia uporządkowanego WYKAZU ŻOŁNIERZY ARMII KRAJOWEJ, według pierwotnego stanu, na podstawie wszystkich dostępnych dokumentów i publikacji, [co] jest ostatnią, ze względu na nasz [żołnierzy AK] wiek, możliwością opracowania tej informacji dla Młodszych Pokoleń²³.

¹⁹ Katalog Żołnierzy Wyklętych [witryna], <https://listawyklytych.pl> [dostęp: 8.06.2024].

²⁰ *Dokumenty Komisji Likwidacyjnej Armii Krajowej Okręgu Krakowskiego z roku 1945*, oprac. K. Siermontowski, Koło Sympatyków pułkownika Ryszarda Kuklińskiego, Kraków 2010.

²¹ *Wykaz poległych 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK*, Biblioteka Kresowa, https://kresy.genealodzy.pl/gub_wil_87/27ak.html [dostęp: 6.06.2024]; *Żołnierze 27 Wołyńskiej Piechoty AK*, Biblioteka Kresowa, https://kresy.genealodzy.pl/gub_wil_87/27ak_2.html [dostęp: 6.06.2024].

²² *Spis żołnierzy zgrupowania Stołpecko-Nalibockiego Armii Krajowej którzy walczyli z Niemcami i partyzantką sowiecką na terenie przedwojennych województw: nowogródzkiego i wileńskiego w Puszczy Kampinoskiej i jej otoczeniu, w Powstaniu Warszawskim oraz na Kielecczyźnie w okresie od 27-05-1943 do 17-01-1945 roku*, wyd. 2, oprac. W. Grzybowski, Witold Grzybowski, Warszawa 2014; zob. wersja elektroniczna: *Iwieniecki. Spis Żołnierzy Zgrupowania Stołpecko-Nalibockiego Armii Krajowej*, oprac. W. Grzybowski, www.iwieniecki.eu/AK/index.html [dostęp: 2.11.2022].

²³ Baza Informacji o Żołnierzach Armii Krajowej [witryna], <https://armiakrajowa.org.pl/wstep/243-baza-informacji-o-onierzach-armii-krajowej-> [dostęp: 23.10.2022].

W końcowych słowach autorzy apelu wezwali jeszcze raz: „nie zaprzepaśmy tej szansy. Zostawmy ślad po nas w historii”²⁴. W ostatnich latach pojawiły się liczne inicjatywy różnych instytucji tworzenia baz danych AK-owców, które zawartością i funkcjonalnością zbliżone są do BKŻAK. Powszechnie znana jest baza Powstańcze Biogramy tworzona przez Muzeum Powstania Warszawskiego, zawierająca spis osób, które brały udział w powstaniu warszawskim²⁵. Poszczególne życiorysy zawierają najważniejsze dane personalne, informacje na temat służby wojskowej, udziału w konspiracji, szlaku bojowego danego powstańca oraz jego losy po zakończeniu działań zbrojnych²⁶. Obecnie liczba wprowadzonych biogramów wynosi 52 344. Baza jest stale aktualizowana.

Podobny schemat prezentacji danych posiada Baza Biogramów Łągierników Żołnierzy Armii Krajowej²⁷. Jej bohaterami są żołnierze AK, którzy po aresztowaniu przez NKWD odbywali wieloletnie wyroki w sowieckich łagrach. Z informacji zawartych na stronie wynika, że fundatorem bazy jest Fundacja PKO BP, a partnerem – Fundacja Lotto²⁸. Od 2016 r. współfinansowana przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, a od 2017 r. dofinansowana ze środków Urzędu ds. Komitantów i Osób Represjonowanych. Liczba biogramów wpisanych do bazy wynosi 580 rekordów²⁹.

Inną bazą gromadzącą informacje na temat żołnierzy AK, ale jednego konkretnego oddziału (dowodzonego przez cichociemnego mjr. Hieronima Dekutowskiego pseud. „Zapora”) jest baza Zaporczycy³⁰, realizowana w latach 2018–2019 w ramach Stypendium im. gen. Augusta Fieldorfa „Nila” ufundowanego przez Miasto Wrocław³¹. Baza zawiera biogramy 141 żołnierzy, członków oraz współpracowników oddziału mjr. Dekutowskiego³². Oprócz biogramów poszczególnych podkomendnych

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Powstańcze Biogramy [witryna], www.1944.pl/powstancze-biogramy.html [dostęp: 6.06.2024].

²⁶ Pierwsze informacje o zarejestrowanej stronie w Internecie podane przez WayBack Machine wskazują na 1.08.2016 – *Powstańcze Biogramy*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20160915000000*/https://www.1944.pl/powstancze-biogramy.html [dostęp: 5.06.2024].

²⁷ Łągiernicy – Żołnierze Armii Krajowej [witryna], <https://armiakrajowa-lagiernicy.pl/baza-zolnierzy-lagiernikow> [dostęp: 6.06.2024].

²⁸ Pierwsze informacje o stronie zarejestrowane przez WayBack Machine wskazują na 8.11.2016 – *Łągiernicy – Żołnierze Armii Krajowej*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20161201000000*/https://armiakrajowa-lagiernicy.pl/baza-zolnierzy-lagiernikow [dostęp: 5.06.2024].

²⁹ Stan na 14.03.2024.

³⁰ Zaporczycy – Encyklopedia Internetowa [witryna], <https://zaporczycy.com.pl> [dostęp: 6.06.2024].

³¹ Pierwsze informacje o zarejestrowanej stronie w Internecie podane przez Way Back Machine wskazują na 23.03.2019 – *Zaporczycy Encyklopedia Internetowa*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20190201000000*/https://zaporczycy.com.pl [dostęp: 5.06.2024].

³² Stan na 14.03.2024.

„Zapory” na stronie znajduje się życiorys dowódcy z opisanym szlakiem bojowym w strukturach AK–WiN, a także kalendarium i opis walk stoczonych przez zaporczyków zarówno w czasie okupacji niemieckiej, jak i drugiej okupacji sowieckiej.

Proces tworzenia Bazy Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej

Podczas opracowania BKŻAK wykorzystano metodę prozopograficzną³³, dzięki której analizie zostały poddane informacje dotyczące określonej grupy (w tym wypadku żołnierzy AK na Kresach Wschodnich). Metoda ta pozwoliła zbudować obraz społeczności i struktur wojskowych na podstawie archiwaliów (np. akt osobowych i dokumentów potwierdzających służbę wojskową żołnierzy)³⁴.

Do podniesienia wartości merytorycznej bazy przyczyniło się również wykorzystanie prac biograficznych, pamiętników i wspomnień, w których autorzy – kresowi żołnierze AK – oprócz własnych doświadczeń spisywali zapamiętanych przez siebie kolegów z oddziału, najczęściej w postaci wykazu nazwisk i pseudonimów³⁵. Dzięki wykorzystaniu metody biograficznej udaje się upamiętnić wcześniej nieobecnych lub anonimowych aktorów wydarzeń historycznych³⁶. W wielu przypadkach informacje biograficzne zostają wydobyte z tekstu narracyjnego, np. dostępnej korespondencji, notatek czy zapisków żołnierzy, które zostały wytworzone w różnym czasie. W celu odpowiedniej interpretacji i krytycznej analizy zebranych źródeł stosowana

³³ J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, wyd. 6, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 89.

³⁴ Przeprowadzone dotąd zostały kweryndy m.in.: w Archiwum Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej Zarządu Głównego jak również jego okręgów w całej Polsce, w Archiwum Muzeum AK w Krakowie, w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie, Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie, w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu, w Archiwum Studium Polski Podziemnej w Londynie, w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, a także w archiwach organizacji kombatanckich, np. Niezależnym Stowarzyszeniu Kombatanatów Polskich w Opolu; Stowarzyszeniu „Łągierników” Żołnierzy Armii Krajowej; Stowarzyszeniu Żołnierzy Kresowych Armii Krajowej „Wiano”, Ich Rodzin i Przyjaciół w Łodzi; Związku Sybiraków; Związku Więźniów Politycznych i Represjonowanych Okresu Stalinińskiego w Kaliszu.

³⁵ Tego typu publikacje pojawiają się w literaturze właściwie każdego kresowego okręgu AK. Przykładem mogą być: L. Karłowicz, *Jastrzębiacy. Historia oddziału i batalionu por. „Jastrzębia” z 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK*, Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia, Warszawa–Kraków 2013, s. 283–297; L.J. Malinowski, *1. Wileńska Brygada AK „Juranda”. Relacje żołnierzy, wspomnienia dowódców*, Mireki, Warszawa–Kraków 2014, s. 430–454; W. Szewielński, *U Kmicica i Łupaszki*, Mireki, Warszawa–Kraków 2015, s. 219–251; M. Korejwo, *Moje ścieżki partyzanckie. W 3. Wileńskiej Brygadzie Armii Krajowej „Szczerbca”*, Mireki, Warszawa–Kraków 2014, s. 267–331.

³⁶ V. Julkowska, *Dawne i współczesne cechy konstytutywne biografii jako gatunku historycznego*, [w:] *Biografistyka we współczesnych badaniach historycznych. Teoria i praktyka*, red. J. Kolbuszowska, R. Stobiecki, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 14–15.

jest również jedna z najważniejszych metod w warsztacie historyka, tj. metoda porównawcza, dzięki której ustalone zostają kryteria klasyfikacji i kategorie poszczególnych materiałów³⁷. Wykorzystanie tych danych w bazie pozwala w efekcie opracować obraz/wizerunek kresowego żołnierza AK, który zostaje wprowadzony do bazy.

Zakres gromadzonych treści w bazie

Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej obejmuje biogramy żołnierzy, którzy w czasie okupacji niemieckiej i sowieckiej walczyli w strukturach Służby Zwycięstwu Polski / Związku Walki Zbrojnej / Armii Krajowej na wschodnich rubieżach kraju, tj. Wileńszczyźnie, Nowogródzynie, Polesiu, Wołyniu, Stanisławowskim, Tarnopolskim, Lwowskim oraz na Grodzieńszczyźnie. Obszar ten był podzielony na okręgi AK, które pokrywały się terytorialnie z przedwojennymi województwami. Jedynie Grodzieńszczyzna stanowi wyjątek, bowiem jest ona częścią białostockiego okręgu AK.

We wszystkich wymienionych kresowych strukturach terenowych AK tworzono zorganizowany ruch oporu. Był on wymierzony najpierw przeciwko okupantowi sowieckiemu, a następnie przeciwko agresorowi niemieckiemu. Punktem kulminacyjnym wysiłku zbrojnego podziemia AK-owskiego było przeprowadzenie akcji „Burza”, która stała się jednocześnie końcem tego podziemia. Ujawniające się przed wojskami sowieckimi kresowe oddziały AK zostały fizycznie zlikwidowane przez Armię Czerwoną i NKWD³⁸.

Informacje zawarte w BKŻAK zostały zebrane w trakcie licznych kwerend mających na celu dotarcie do jak największej liczby zasobów bibliotecznych i archiwalnych w postaci szeregu spuścizn oraz ogromnej liczby akt osobowych żołnierzy i innych dokumentacji. W biogramach żołnierzy zaprezentowano życiorysy na podstawie poniższego schematu:

- dane osobowe: imiona, nazwisko (także nazwisko panięńskie i inne nazwiska używane w konspiracji oraz po wojnie), pseudonimy, data i miejsce urodzenia, data i miejsce śmierci oraz miejsce pochówku. W dużej części rekordów udało się ustalić również dane na temat rodziców żołnierza, tj. imię ojca, imię matki oraz nazwisko panięńskie matki;
- informacje na temat stopni wojskowych przed II wojną światową, w konspiracji oraz po wojnie, z podanymi datami, ewentualnym starszeństwem oraz organem nadającym stopień;

³⁷ J. Topolski, *Metodologia historii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968, s. 395.

³⁸ O. Grott, A. Perlakowski, *Wstęp*, [w:] *Żołnierze Armii Krajowej na Kresach Wschodnich podczas II wojny światowej. Historia – polityka – pamięć*, red. O. Grott, A. Perlakowski, Muzeum Armii Krajowej im. Gen. Emila Fieldorfa „Nila” w Krakowie, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2020, s. 10.

- informacje na temat wykształcenia cywilnego i wojskowego, odbytej służby wojskowej z podziałem na okresy przed wojną, w czasie wojny i po wojnie;
- dane na temat miejsca pracy, działalności społecznej, związkowej, politycznej i w powojennym ruchu kombatanckim;
- informacje na temat przynależności i udziału w pracach innych organizacji i instytucji podziemnych, zarówno przed scaleniem i wstąpieniem do ZWZ/AK, jak i równoległe;
- informacje na temat przynależności do ZWZ/AK na Kresach z opisem działalności, pełnionych funkcji, przydziału do konkretnego okręgu, oddziału, względnie pionu organizacyjnego wraz z datą zaprzysiężenia;
- informacje na temat przynależności do ZWZ/AK poza Kresami w schemacie jw.;
- opis działalności w podziemiu antykomunistycznym;
- dane na temat udziału w akcji „Burza” z opisem działań;
- wykaz konspiracyjnych współpracowników, tj. przełożonych, podwładnych i organizacyjnych kolegów oraz członków rodziny zaangażowanych w konspirację;
- opis represji stosowanych przez Niemców, Związek Sowiecki i ze strony polskiego komunistycznego aparatu bezpieczeństwa;
- lista orderów i odznaczeń;
- informacje na temat autorstwa wspomnień, relacji, pamiętników, dzieł literackich, opracowań naukowych i działalności redakcyjnej poświęconej historii, a w szczególności ZWZ/AK oraz innym dziedzinom nauki i sztuki lub publicystyki;
 - źródła archiwalne i literatura do noty biograficznej.

Oprócz biogramów żołnierzy w BKŻAK znajduje się także zakładka „Okręgi”, w której zamieszczone zostały opisy każdego kresowego okręgu AK z informacjami o początkach struktur konspiracyjnych na danym terenie, podziale strukturalnym w ramach SZP/ZWZ/AK, opisem realizacji akcji „Burza”, danymi na temat upamiętnienia AK z danego okręgu po wojnie, a także z przypisami i bibliografią (z podziałem na źródła i literaturę). W zakładce konkretnego okręgu znajduje się także schemat struktury organizacyjnej na danym terytorium. W każdym elemencie tego schematu zainstalowane jest hiperłącze odsyłające wprost do listy nazwisk podporządkowanych danej jednostce organizacyjnej. Hiperłącza znajdują się także w tekście przy każdym wymienionym nazwisku i elemencie struktury organizacyjnej.

Wykorzystanie bazy

Ogromną zaletą BKŻAK jest przede wszystkim możliwość wykorzystania go przez naukowców badających historię AK, a także przez inne osoby zainteresowane losami Polaków w czasie II wojny światowej. Dzięki przystępnej i funkcjonalnej formie zgromadzonych treści potencjalny badacz dziejów AK odnajdzie wiele sposobów gromadzenia informacji dotyczących poszczególnych postaci, czy też całych grup żołnierzy,

w różnych, niezależnych od siebie ujęciach. Przykładowo, wchodząc do bazy, można uzyskać dane statystyczne o liczebności okręgów, oddziałów i innych struktur organizacyjnych lub dane na temat przynależności do kresowych struktur AK według płci. Wartością naukowo-badawczą projektu jest uwzględnienie w bazie różnego typu źródeł archiwalnych stanowiących podstawę do badań.

Promocja bazy

Baza została udostępniona do użytku członkom grantu „Kresowi Żołnierze Armii Krajowej” w lutym 2019 r. Pierwszym wprowadzonym rekordem 26 lutego 2019 r. o godz. 13.54 był biogram Wacława Zygmunta Abramowskiego pseud. „As”³⁹, żołnierza 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty, opracowany na podstawie publikacji *Żołnierze Wołynia: działalność powojenna żołnierzy 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK*⁴⁰.

Szerszemu gronu odbiorców BKŻAK została zaprezentowana przez kierownika grantu dr. hab. Olgierda Grotta, prof. UJ, podczas XXXX Zjazdu 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej mającego miejsce od 10 do 12 lipca 2019 r. w Warszawie⁴¹. Oficjalna wersja BKŻAK, z obecną szatą graficzną, została ukazana podczas konferencji naukowej online „Polskie podziemie niepodległościowe na Kresach Wschodnich w latach 1939–1945” zorganizowanej przez Muzeum AK dnia 17 grudnia 2020 r.⁴²

Po przerwie spowodowanej pandemią Covid-19 już w formie stacjonarnej zorganizowano od 27 do 28 października 2022 r. konferencję naukową „W 80. rocznicę przemianowania Związku Walki Zbrojnej (ZWZ) na Armię Krajową (AK)”⁴³. Do jej organizacji z Muzeum AK włączyła się Katedra Historii Polskiej Myśli Politycznej w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Trzecia

³⁹ *Wacław Zygmunt Abramowski* [biogram], Baza Żołnierzy Kresowych AK, <https://baza.muzeum-ak.pl/zołnierz/11089> [dostęp: 6.06.2024].

⁴⁰ *Żołnierze Wołynia. Działalność powojenna żołnierzy 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK*, red. E. Bakuniak, E. Dyszkiewicz, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej. Okręg Wołyński, Warszawa 2002.

⁴¹ *XXXX Zjazd 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej*, Jednostka Ratownictwa Specjalnego w Kowalewku, <http://jrs-kowalewko.pl/xxxx-zjazd-27-wołyńskiej-dywizji-piechoty-armii-krajowej> [dostęp: 6.06.2024].

⁴² *Konferencja naukowa „Polskie podziemie niepodległościowe na Kresach Wschodnich w latach 1939–1945”*, Muzeum AK, <https://konferencja2020.muzeum-ak.pl> [dostęp: 15.03.2024].

⁴³ *Konferencja naukowa pt. „W 80. rocznicę przemianowania Związku Walki Zbrojnej (ZWZ) na Armię Krajową (AK)”*, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ, https://inp.uj.edu.pl/wydarzenia2/-/journal_content/56_INSTANCE_4n20WnM9WKGI/3905854/151855715 [dostęp: 15.03.2024].

konferencja naukowa „Tradycja Armii Krajowej jako fundament budowy etosu żołnierzy Wojska Polskiego. Konferencja naukowa z okazji 79. Rocznicy skoku do Polski Generała Leopolda Okulickiego” odbyła się 18 i 19 maja 2023 r. i została zorganizowana przy współpracy Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Muzeum AK oraz Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej Okręgu Małopolska, z kolei patronat honorowy sprawowali: Mariusz Błaszczak, Wicepremier i Minister Obrony Narodowej, Jan Józef Kasprzyk, Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Włodzimierz Bernacki, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji i Nauki, Łukasz Kmita, Wojewoda Małopolski, a także Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie. Partnerem konferencji było miasto Kraków⁴⁴.

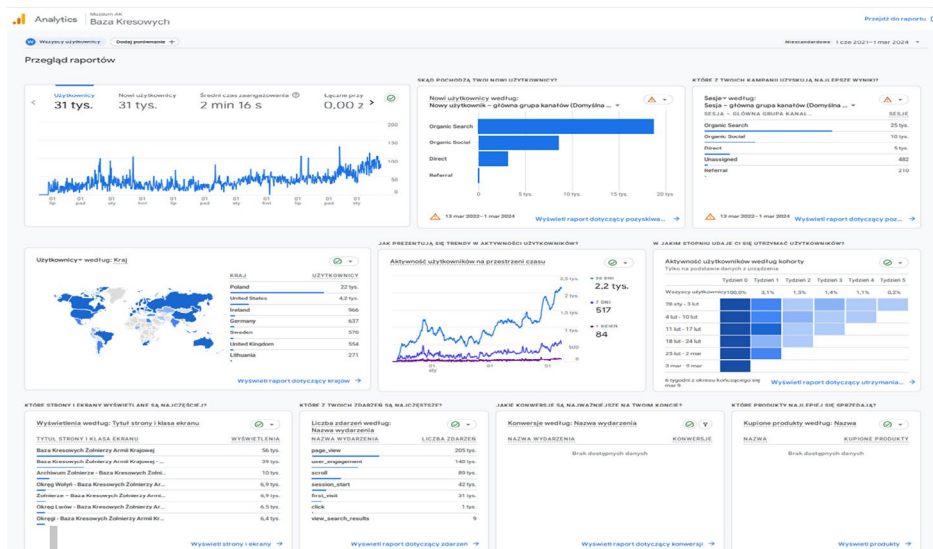
Należy w tym miejscu zaznaczyć, że w konferencjach, na których była prezentowana BKŻAK, uczestniczyli nie tylko przedstawiciele władz rządowych i samorządowych, ale także akademickich, wojska, środowisk kombatanckich oraz innych instytucji i stowarzyszeń⁴⁵.

⁴⁴ Konferencja naukowa „Tradycja Armii Krajowej jako fundament budowy etosu żołnierzy Wojska Polskiego. Konferencja naukowa z okazji 79. rocznicy skoku do Polski Generała Leopolda Okulickiego”, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, <https://konf-akiwp.ka.edu.pl> [dostęp: 15.03.2024].

⁴⁵ Należy tutaj wymienić m.in. prezesa Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej (ŚZŻAK), ŚZŻAK Okręg Wołyń, ŚZŻAK Ogólnopolski Okręg Żołnierzy AK Obszaru Lwowskiego im. „Orląt Lwowskich”, ŚZŻAK Okręg Małopolska, ŚZŻAK Okręg Opolski; przedstawiciele władz miasta Krakowa oraz województwa małopolskiego; środowiska akademickie z: Uniwersytetu Wileńskiego, Lotniczej Akademii Wojskowej w Dęblinie, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (obecnie Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej), Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Politechniki Rzeszowskiej, Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Akademii Ignatianum w Krakowie, Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim, Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Akademii Nauk Stosowanych w Tarnowie, a także innych instytucji i stowarzyszeń: Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Pamięci Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej, Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie, Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Instytutu Historycznego nurtu niepodległościowego im. Andrzeja Ostoja Owsianego, Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy, Stowarzyszenia Historyków Wojskowości, Internetowej Encyklopedii Zaporczyków. Ponadto słuchaczami i biernymi uczestnikami byli żołnierze Wojska Polskiego, m.in.: Centrum Szkolenia Wojsk Specjalnych, 11. Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej, 16. Dolnośląskiej Brygady Obrony Terytorialnej, 9. Łódzkiej Brygady Obrony Terytorialnej, 4. Warmińskiej Brygady Obrony Terytorialnej, Szkoły Podoficerskiej SONDA w Zegrzu, Batalionu Dowodzenia WOT, Centrum Szkolenia WOT, 13. Śląskiej Brygady WOT, 8. Kujawsko-Pomorskiej Brygady Obrony Terytorialnej, 10. Świętokrzyskiej Brygady Obrony Terytorialnej, 1. Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej, 3. Podkarpackiej Brygady Obrony Terytorialnej, Jednostki Wojskowej NIL, Jednostki Wojskowej AGAT, Jednostki Wojskowej GROM, Jednostki Wojskowej Komandosów.

Informacje dotyczące bazy ukazywały się także na stronach internetowych: polskieradio.pl, gazetakrakowska.pl, genealodzy.pl oraz temat został poruszony na I Ogólnopolskim Kongresie Patriotycznym w Elblągu trwającym od 4 do 6 listopada 2022 r.⁴⁶

Należy również zaznaczyć, że po pierwszej konferencji ukazała się publikacja pt. *Żołnierze Armii Krajowej na Kresach Wschodnich podczas II wojny światowej. Historia – polityka – pamięć* pod red. Olgierda Grotta oraz Adama Perłakowskiego, Kraków 2020. W przygotowaniu znajduje się opracowanie *Kresowi żołnierze Armii Krajowej*, które będzie prezentować wyniki badań zespołu Bazy Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej⁴⁷.

Źródło: Raport Google Analytics sporządzony za okres od 1 czerwca 2021 r. do 1 marca 2024 r. na podstawie danych strony internetowej: baza.muzeum-ak.pl

⁴⁶ J. Budzisz, *Prof. Olgierd Grott: Baza Kresowych Żołnierzy AK jest jak wehikul czasu*, Polskie Radio, 22.02.2022, www.polskieradio.pl/39/156/artukul/2906124,prof-olgiard-grott-baza-kresowych-zolnierzy-ak-jest-jak-wehikul-czasu [dostęp: 6.06.2024]; *I Ogólnopolski Kongres Patriotyczny w Elblągu*, TVP Historia, 2.11.2022, <https://historia.tvp.pl/64282360/i-ogolnopolski-kongres-patriotyczny-w-elblagu> [dostęp: 6.06.2024]; G. Wołoszek, *Prof. Grott: 27 września to bardzo ważna data. Polskie Państwo Podziemne było unikatowe w skali świata*, „Gazeta Krakowska”, 27.09.2021, <https://gazetakrakowska.pl/prof-grott-27-wrzesnia-to-bardzo-wazna-data-polskie-panstwo-podziemne-bylo-unikatowe-w-skali-swiatea/ar/c15-15824043> [dostęp: 6.06.2024]; *Wojny i powstania zbrojne, wojsko. Dokumenty odnośnie żołnierzy Armii Krajowej z okolic Grodna*, genealodzy.pl, <https://genealodzy.pl/PNphpBB2-printview-t-118269-start-0.phtml> [dostęp: 6.06.2024].

⁴⁷ Planowany termin wydania czerwiec 2024 r.

Wprowadzie stronę BKŻAK uruchomiono już w lutym 2019 r., to jednak pierwsza zarejestrowana informacja przez WayBack Machine o istnieniu strony BKŻAK w sieci widnieje z datą 19 lipca 2021 r.⁴⁸ Analiza statystyczna, która pozwalała ukazać skutki promocji, rozpoczęła się w czerwcu 2021 r. Wynika to z kwestii optymalizacji dla wyszukiwarek internetowych (*search engine optimization*, SEO) bazy, a także pozycjonowania strony internetowej w wyszukiwarkach. Analiza została przeprowadzona za pomocą Google Analytics.

W analizowanym okresie od 1 czerwca 2021 r. do 1 marca 2024 r. stronę BKŻAK odwiedziło 31 tys. użytkowników. Dominującym kanałem, za pomocą którego internauci odwiedzili BKŻAK, była wyszukiwarka internetowa (25 tys.), następnie media społecznościowe (10 tys.) oraz wejście bezpośrednie przez link odsyłający do strony (5 tys.). W całym okresie raportu najwięcej wizytujących stanowili goście z Polski (22 tys.), następnie z USA (4,2 tys.), Irlandii (966), Niemiec (637) oraz Szwecji (570). Stronę wyświetlono 205 tys., z liczbą zdarzeń 507 tys. (do zdarzeń zalicza się: m.in. wyświetlanie strony głównej Bazy czy też interakcja przez przeglądanie wykazów rekordów czy podzakładek, np. „Okregi AK”).

W celu poszerzenia grona odbiorców została uruchomiona strona BKŻAK na platformie Facebook, gdzie zamieszczane są treści związane z kresowymi żołnierzami AK⁴⁹. Pierwszy post ukazał się 28 maja 2021 r. i opisywał starcie 1. szwadronu 5. Wileńskiej Brygady AK mjr. Zygmunta Szendzielarza pseud. „Łupaszka” z połączonymi siłami NKWD i KBW w osadzie Topiło 28 maja 1945 r.⁵⁰ Z kolei 8 czerwca 2021 r. na facebookowej stronie udostępniono link do BKŻAK oraz pierwszy biogram żołnierza AK z Kresów Zbigniewa Perzyńskiego⁵¹.

Statystyki facebookowej strony BKŻAK przygotowane za pomocą narzędzi Meta Business Suite również wskazują na duże zainteresowanie profilem⁵². Z raportu obejmującego okres od 1 czerwca 2021 r. do 1 marca 2024 r. wynika, że treści na stronie dotarły do 206,2 tys. osób, z czego 1,9 tys. z nich zdecydowało się także odwiedzić tradycyjną stronę internetową BKŻAK. Liczba obserwatorów profilu facebookowego wynosiła na dzień 1 marca 2024 r. 2,5 tys. osób.

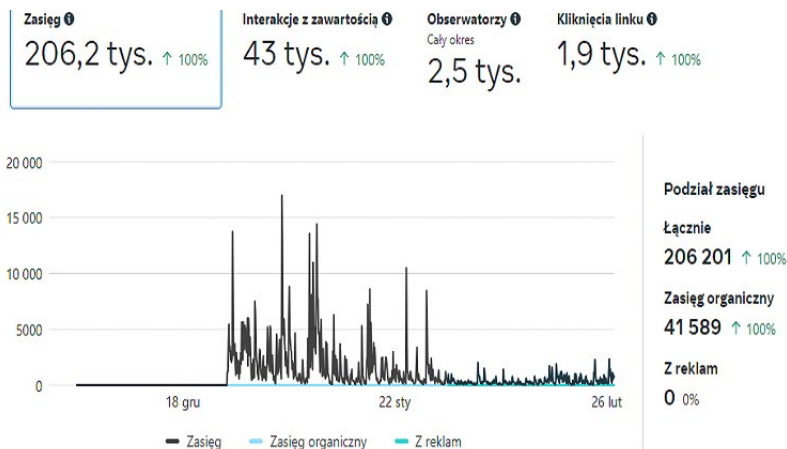
⁴⁸ Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20240000000000*/https://baza.muzeum-ak.pl [dostęp: 5.06.2024].

⁴⁹ Kresowi Żołnierze Armii Krajowej–Facebook [profil], [dostęp: 6.06.2024].

⁵⁰ 76 lat temu... [wpis], Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej–Facebook, www.facebook.com/share/p/hQ19ecJF78eYKYKc [dostęp: 5.06.2024].

⁵¹ Zbigniew Perzyński [biogram], Baza Żołnierzy Kresowych AK, <https://baza.muzeum-ak.pl/zolnierz/34623> [dostęp: 6.06.2024].

⁵² Statystyki w Meta Business Suite pozwalają analizować wyniki działań promocyjnych w formie bezpłatnej i płatnej w mediach społecznościowych tj. na Facebooku i Instagramie. Poszczególne narzędzia statystyczne oferują dostęp do wskaźników, trendów i raportów wizualnych, szerzej o narzędziach zob.: *Statystyki w Meta Business Suite – informacje*, Facebook, www.facebook.com/business/help/700570830721044?id=765488040896522 [dostęp: 5.06.2024].

Źródło: Raport Meta Business Suite sporządzony za okres 1 czerwiec 2021 r. – 1 marzec 2024 r. na podstawie danych profilu społecznościowego „Kresowi Żołnierze Armii Krajowej” na platformie Facebook.

Dzięki Facebookowi udaje się dotrzeć do tysięcy osób zainteresowanych tematyką bazy. Sympatykom strony bliskie są nie tylko dzieje AK, ale również Kresów Wschodnich oraz całej Polski. Utrzymanie stałego kontaktu z odbiorcami jest jednym z ważniejszych zadań moderatorów bazy. Dzięki kontaktowi możliwe jest korygowanie i uzupełnianie wiadomości na temat poszczególnych żołnierzy. W wielu przypadkach informacje na temat danego AK-owca znane są wyłącznie krewnym. Dzięki takim informacjom, z potwierdzeniem w postaci dokumentów czy wspomnień, biogramy żołnierzy AK są rozszerzane lub poprawiane.

Krewni żołnierzy AK, naukowcy czy pasjonaci kontaktują się twórcami BKŻAK nie tylko przez stronę na Facebooku, ale także przez adres mailowy lub formularz zamieszczony na stronie internetowej BKŻAK⁵³. Łącznie przez profil facebookowy, adres mailowy oraz formularz kontaktowy z członkami zespołu BKŻAK kontakt nawiązało 249 osób. Warto podkreślić, że nie były to osoby jedynie z Polski, ale także z Kanady, Czech, Ukrainy oraz Niemiec, a ponadto osoby reprezentujące takie instytucje jak: Instytut Pamięci Narodowej, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej, a także Fundacja Pochówek i Pamięć, Stowarzyszenie Odkrywców Ziemi Włodawskiej oraz Gazeta.pl.

Pisząc o BKŻAK, należy wskazać, że administracja Facebooka – Meta w marcu 2024 r. wprowadziła ograniczenia na profil bazy, co spowodowało, że algorytm weryfikujący treści na portalu zaczął usuwać wpisy. Zniknął m.in. wpis z 19 marca 2023 r.

⁵³ E-mail to: baza@muzeum-ak.pl; tą drogą z zespołem tworzącym bazę w celu dodania nowego biogramu, uzupełnienia lub przesłania materiałów archiwalnych ze zbiorów prywatnych skontaktowało się 190 osób; wyliczenia własne na podstawie wiadomości nadesłanych na ww. adres mailowy; stan na: 6.06.2024.

upamiętniający śmierć ppłk. Jana Włodarkiewicza pseud. „Darwicz” oraz z 10 listopada 2023 r. wspominający narodziny Leona Lecha Beynara pseud. „Nowina” (vel Pawła Jasienicy) czy też z 8 lutego 2023 r. dotyczący wyroku śmierci wykonanego przez komunistów na mjr. Zygmuncie Szendzielarzu pseud. „Łupaszka”, a także z 31 lipca 2023 r. opisujący wizytę delegacji komendy Obszaru Lwowskiego w sztabie gen. Zygmunta Berlinga. Powodem usunięcia postów miały być, jak informował Facebook: „podejmowane próby gromadzenia poufnych informacji”, „udostępnianie złośliwego oprogramowania” oraz „naruszenie standardów społeczności dotyczących cyberbezpieczeństwa”. Członkowie zespołu tworzący BKŻAK po kontakcie z Metą otrzymali informację, że wpisy i zasięgi są ograniczane ze względu na „polityczność” profilu. Warto dodać, że były usuwane również wpisy udostępniane przez obserwujących medium społecznościowe bazy. Osoby te po otrzymaniu podobnych komunikatów przekazywali informacje zespołowi BKŻAK, iż udostępnione przez nich posty zostały usunięte. Należy zaznaczyć również, że wpisy z linkiem do strony internetowej BKŻAK zamieszczone na profilu facebookowym Muzeum AK również były blokowane oraz usuwane. Jednocześnie na Instagramie (także należącym do Mety) posty z linkiem do strony BKŻAK pozostały, a zasięgi nie były ograniczane, poza usunięciem zdjęć zamieszczonych we wpisie. Nie tylko BKŻAK miała tego rodzaju problemy z firmą Meta, podobne zdarzenia spotkały np. profil The Gettysburg Museum Of History⁵⁴ czy też Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu⁵⁵.

Podsumowanie

Dzięki internetowym bazom danych biograficznych udostępnia się szerokiemu gronu odbiorców życiorysy zasłużonych postaci zarówno w skali globalnej, jak i lokalnej. Udostępnione dane stanowią cenne narzędzie dla badaczy, studentów, nauczycieli, a także mogą stanowić źródło inspiracji dla twórców, takich jak filmowcy czy pisarze. Dzięki bezpłatnemu dostępowi z internetowych baz można korzystać z dowolnego

⁵⁴ *Original WWII German Waffen SS officer's...*, [post], The Gettysburg Museum Of History–Facebook, 3.04.2024, www.facebook.com/share/p/cswyZYrpr7hzNoWz [dostęp: 5.06.2024].

⁵⁵ Sytuacja z Muzeum Auschwitz odbiła się szerokim echem w prasie. Więcej o zagrożeniach i szansach, jakie media społecznościowe stwarzają dla działalności muzeów, pisze E. Manikowska – *eadem*, *Usunięte posty Muzeum Auschwitz. Ministerstwo interweniuje ws. skandalicznych działań Facebooka*, Polskie Radio, 16.04.2024, <https://polskieradio24.pl/artykul/3365805,usuniete-posty-muzeum-auschwitz-ministerstwo-interweniuje-ws-skandalicznych-dzialan-facebook> [dostęp: 5.06.2024]; P. Glej, *Facebook ukrywał posty Muzeum Auschwitz. Polski wiceminister: To skandal*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 13.04.2024, www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9486701,facebook-ukrywal-posty-muzeum-auschwitz-polski-wiceminister-to-skand.html [dostęp: 5.06.2024]; zob.: E. Manikowska, *Museums and the Traps of Social Media: The Case of the Auschwitz-Birkenau Memorial and Museum*, „Santander Art and Culture Law Review” 2020, no. 2(6), s. 223–250.

miejsca na świecie i w dowolnym czasie. Upublicznienie historycznych informacji sprawia, że dowolny użytkownik, który posiada wiedzę o brakach lub błędach w biogramach, może w łatwy sposób skontaktować się z twórcami w celu poprawy jego wiarygodności.

Osoby, których biogramy trafiają do BKŻAK, stają się tym samym częścią polskiej narracji historycznej. W ten sposób przywrócenie do zbiorowej pamięci zostają ludzie, których poświęcenie i wysiłek wojenny, skomplikowany i trudny szlak bojowy, operatywność w terenie zajęтым przez okupanta oraz działania podejmowane przy minimalnych i ograniczonych zasobach w latach 1939–1945.

Zespół badawczy BKŻAK poświęcił setki godzin na zaplanowanie pracy, zaprojektowanie strony internetowej, zebranie materiałów, opracowywanie ich, katalogowanie i tworzenie biogramów. Dzięki tej pracy zbudowano powszechnie dostępne, w pełni zdigitalizowane, wielofunkcyjne narzędzie, dzięki któremu można dowiedzieć się o losach osób zaangażowanych w tworzenie lokalnych sieci konspiracyjnych na Kresach Wschodnich, których celem – w ekstremalnie trudnych warunkach – było odzyskanie niepodległości i spójności terytorialnej wszystkich ziem II RP.

W ostatnich latach Stowarzyszenie Łągierników Żołnierzy Armii Krajowej podjęło inicjatywę stworzenia serii projektów, które miały stanowić innowacyjne kompendium wiedzy na temat kresowych okręgów Armii Krajowej. Zespół stowarzyszenia otrzymał dofinansowanie na cztery różne projekty: „Portal Kresowi Żołnierze AK – odzyskane dziedzictwo”⁵⁶, „Centralny Portal Łągierników Żołnierzy Armii Krajowej Niezłomnych. Żołnierze AK – Więźniowie Sowieckich Łagrów”⁵⁷, „Okręg Wileński AK – Pamięć na Zawsze!”⁵⁸ oraz „Wileńsko-Nowogródzka Baza Żołnierzy AK”⁵⁹. Pierwszą zarejestrowaną wzmiankę na ten temat można odnaleźć pod datą 20 maja 2022 r.⁶⁰ Autorzy w opisie projektu podają:

Portal „Kresowi Żołnierze AK” – odzyskane dziedzictwo” to wynik całorocznej pracy członków Stowarzyszenia, wolontariuszy oraz partnerów projektu, mającej na celu

⁵⁶ Kresowi Żołnierze AK – Odzyskane Dziedzictwo [witryna], <https://kresowi-zolnierze.pl/projekt.html> [dostęp: 6.06.2024]; strona nie działa – brak możliwości otworzenia poszczególnych zakładki.

⁵⁷ Centralny Portal Łągierników Żołnierzy Armii Krajowej Niezłomnych. Żołnierze AK – Więźniowie Sowieckich Łagrów [witryna], <https://lagicrnicy.pl/index.html> [dostęp: 6.06.2024]; portal zawiera 9 biogramów kresowych żołnierzy – więźniów sowieckich łagrów.

⁵⁸ Okręg Wileński AK – Pamięć na Zawsze! [witryna], <https://wilno-zwzak.pl/o-projencie> [dostęp: 6.06.2024]; strona zawiera 13 biogramów komendantów, dowódców oraz wybitnych postaci. W zakładce „Dalsze losy” – 4 biogramy żołnierzy oraz 5 biogramów w zakładce „Łągiernicy”.

⁵⁹ Portal Wileńsko-Nowogródzki – Centralna Baza Żołnierzy AK [witryna], <https://bazazolnierzy-ak.pl/o-projencie> [dostęp: 6.06.2024]; portal zawiera 16 biogramów żołnierzy.

⁶⁰ Portal „Kresowi Żołnierze AK” – odzyskane dziedzictwo, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20220401000000*/https://kresowi-zolnierze.pl [dostęp: 6.06.2024].

zebranie rozproszonych i niejednokrotnie trudno dostępnych materiałów archiwalnych, ich opracowanie i digitalizację, a następnie udostępnienie odbiorcom. Całość poruszanej na naszym portalu tematyki obejmuje działalność kresowych okręgów Armii Krajowej: Wileńskiego, Nowogródzkiego, Poleskiego, Wołyńskiego, Lwowskiego, Stanisławowskiego i Tarnopolskiego oraz obwodu Grodno w czasie II wojny światowej oraz losów powojennych ich żołnierzy⁶¹.

W założeniach twórców projekt ten, łącznie z pozostałymi ich bazami, miał stanowić „nowatorskie źródło informacji”, „oferujące całościowe spojrzenie na działalność kresowych okręgów Armii Krajowej”. Pierwszy z portali miał skupić się na ogólnej bazie danych kresowych żołnierzy AK. Mimo to w kolejnych projektach twórcy zaczęli dzielić tę bazę na nowe projekty. Dotyczące łagierników, kolejną Okręgu Wileńskiego oraz ostatnią zawierającą dane na temat Okręgu Wileńsko-Nowogródzkiego. Projekty te miały wyróżniać się zarówno merytorycznie, jak i graficznie, jednak wszystkie są ze sobą zbieżne i nie wnoszą nowych, unikalnych informacji.

Ogłoszone założenia nie pokryły się z zaprezentowanym materiałem w wyżej wymienionych bazach. Choć bazy te funkcjonują *online*, nie wnoszą niczego nowego w porównaniu do zaprezentowanej pierwszy raz publicznie 12 lipca 2019 r. pracy zespołu Muzeum Armii Krajowej w Krakowie opracowującej Bazę Kresowych Żołnierzy AK.

Bibliografia

- 76 lat temu... [wpis], Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej–Facebook, www.facebook.com/share/p/hQ19ecJF78eYEYKc [dostęp: 5.06.2024].
- Baza Informacji o Żołnierzach Armii Krajowej [witryna], <https://armiakrajowa.org.pl/wstep/243-baza-informacji-o-onierzach-armii-krajowej-> [dostęp: 23.10.2022].
- Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej [witryna], <https://baza.muzeum-ak.pl> [dostęp: 6.06.2024].
- Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20240000000000*/https://baza.muzeum-ak.pl [dostęp: 5.06.2024].
- Budzisz J., *Prof. Olgierd Grott: Baza Kresowych Żołnierzy AK jest jak wehikul czasu*, Polskie Radio, 22.02.2022, www.polskieradio.pl/39/156/artypk/2906124,prof-olgiard-grott-baza-kresowych-zolnierzy-ak-jest-jak-wehikul-czasu [dostęp: 6.06.2024].
- Centralny Portal Łagierników Żołnierzy Armii Krajowej Niezłomnych. Żołnierze AK – Więźniowie Sowietkich Łagrów [witryna], <https://lagiernicy.pl/index.html> [dostęp: 6.06.2024].
- Dokumenty Komisji Likwidacyjnej Armii Krajowej Okręgu Krakowskiego z roku 1945*, oprac. K. Siermontowski, Koło Sympatyków pułkownika Ryszarda Kuklińskiego, Kraków 2010.
- Domańska E., *Mikrohistorie. Spotkania w międzyświatach*, wyd. 2, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2005.
- Feldgrau, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20100301000000*/https://www.feldgrau.com [dostęp: 5.06.2024].

⁶¹ *Ibidem*.

- Feldgrau. German Armed Forces Research 1918–1945 [witryna], www.feldgrau.com [dostęp: 5.06.2024].
- Glej P., *Facebook ukrywał posty Muzeum Auschwitz. Polski wiceminister: To skandal*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 13.04.2024, www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9486701-facebook-ukrywal-posty-muzeum-auschwitz-polski-wiceminister-to-skand.html [dostęp: 5.06.2024].
- I Ogólnopolski Kongres Patriotyczny w Elblągu*, TVP Historia, 2.11.2022, <https://historia.tvp.pl/64282360/i-ogolnopolski-kongres-patriotyczny-w-elblagu> [dostęp: 6.06.2024].
- Iwieniecki spis żołnierzy zgrupowania stołpecko-nalibockiego Armii Krajowej*, oprac. W. Grzybowski, www.iwieniec.eu/AK/index.html [dostęp: 2.11.2022].
- Julkowska V., *Dawne i współczesne cechy konstytutywne biografii jako gatunku historycznego*, [w:] *Biografistyka we współczesnych badaniach historycznych. Teoria i praktyka*, red. J. Kolbuszowska, R. Stobiecki, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- Karłowicz L., *Jastrzębiacy. Historia oddziału i batalionu por. „Jastrzębia” z 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK*, Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia, Warszawa–Kraków 2013.
- Katalog Żołnierzy Wyklętych [witryna], <https://listawykletych.pl> [dostęp: 8.06.2024].
- Konferencja naukowa „Polskie podziemie niepodległościowe na Kresach Wschodnich w latach 1939–1945”*, Muzeum AK, <https://konferencja2020.muzeum-ak.pl> [dostęp: 15.03.2024].
- Konferencja naukowa „Tradycja Armii Krajowej jako fundament budowy etosu żołnierzy Wojska Polskiego. Konferencja naukowa z okazji 79. rocznicy skoku do Polski Generała Leopolda Okulickiego”*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, <https://konf-akiwp.ka.edu.pl> [dostęp: 15.03.2024].
- Konferencja naukowa pt. „W 80. rocznicę przemianowania Związku Walki Zbrojnej (ZWZ) na Armię Krajową (AK)”*, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ, https://inp.uj.edu.pl/wydarzenia2/-/journal_content/56_INSTANCE_4n20WnM9WKGI/3905854/151855715 [dostęp: 15.03.2024].
- Korejwo M., *Moje ścieżki partyzanckie. W 3. Wileńskiej Brygadzie Armii Krajowej „Szczercba”*, Mireki, Warszawa–Kraków 2014.
- Kresowi Żołnierze AK – Odzyskane Dziedzictwo [witryna], <https://kresowi-zolnierze.pl/projekt.html> [dostęp: 6.06.2024].
- Kresowi Żołnierze Armii Krajowej–Facebook [profil], [dostęp: 6.06.2024].
- Łagiernicy – Żołnierze Armii Krajowej [witryna], <https://armiakrajowa-lagiernicy.pl/baza-zolnierzy-lagiernikow> [dostęp: 6.06.2024].
- Łagiernicy – Żołnierze Armii Krajowej*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20161201000000*/https://armiakrajowa-lagiernicy.pl/baza-zolnierzy-lagiernikow [dostęp: 5.06.2024].
- Malinowski L.J., *1. Wileńska Brygada AK „Juranda”. Relacje żołnierzy, wspomnienia dowódców*, Mireki, Warszawa–Kraków 2014.
- Manikowska E., *Museums and the Traps of Social Media: The Case of the Auschwitz-Birkenau Memorial and Museum*, „Santander Art and Culture Law Review” 2020, nr 2(6), s. 223–250.
- Manikowska E., *Usunięte posty Muzeum Auschwitz. Ministerstwo interweniuje ws. skandalicznych działań Facebooka*, Polskie Radio, 16.04.2024, <https://polskieradio24.pl/artykul/3365805,usuniete-posty-muzeum-auschwitz-ministerstwo-interweniuje-ws-skandalicznych-dzialan-facebook> [dostęp: 5.06.2024].
- Okręg Wileński AK – Pamięć na Zawsze! [witryna], <https://wilno-zwzak.pl/o-projekcie> [dostęp: 6.06.2024].

- Original WWII German Waffen SS officer's...* [post], The Gettysburg Museum Of History–Facebook, 3.04.2024, www.facebook.com/share/p/cswyZYrpr7hzNoWz [dostęp: 5.06.2024].
- Personel Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii 1940–1947 [witryna], <https://listakrzystka.pl> [dostęp: 5.06.2024].
- Personel Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii 1940–1947*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20240000000000*/https://listakrzystka.pl [dostęp: 5.06.2024].
- Portal „Kresowi Żołnierze AK” – odzyskane dziedzictwo, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20220401000000*/https://kresowi-zolnierze.pl [dostęp: 6.06.2024].
- Portal Wileńsko-Nowogródzki – Centralna Baza Żołnierzy AK [witryna], <https://bazazolnierzy-ak.pl> [dostęp: 6.06.2024].
- Powstańcy Śląscy [witryna], www.powstancyslascy.pl [dostęp: 8.06.2024].
- Powstańcze Biogramy [witryna], www.1944.pl/powstancze-biogramy.html [dostęp: 6.06.2024].
- Powstańcze Biogramy*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20160915000000*/https://www.1944.pl/powstancze-biogramy.html [dostęp: 5.06.2024].
- Spis żołnierzy zgrupowania Stolpecko-Nalibockiego Armii Krajowej, którzy walczyli z Niemcami i partyzantką sowiecką na terenie przedwojennych województw: nowogródzkiego i wileńskiego w Puszczy Kampinoskiej i jej otoczeniu, w Powstaniu Warszawskim oraz na Kielecczyźnie w okresie od 27-05-1943 do 17-01-1945 roku*, wyd. 2, oprac. W. Grzybowski, Witold Grzybowski, Warszawa 2014.
- Szewieliński W., *U Kmicica i Łupaszki*, Mireki, Warszawa–Kraków 2015.
- Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, wyd. 6, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- The Civil War Soldiers and Sailors System [witryna], www.nps.gov/civilwar/soldiers-and-sailors-database.htm [dostęp: 5.06.2024].
- The Civil War Soldiers and Sailors System*, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20120601000000*/https://www.nps.gov/civilwar/soldiers-and-sailors-database.htm [dostęp: 5.06.2024].
- Topolski J., *Metodologia historii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968.
- Uczestnicy Powstania Wielkopolskiego [witryna], <http://powstancywielkopolscy.pl/pl> [dostęp: 8.06.2024].
- Wacław Zygmunt Abramowski [biogram], Baza Kresowych Żołnierzy AK, <https://baza.muzeum-ak.pl/zolnierz/11089> [dostęp: 6.06.2024].
- Wilkowski M., *Wayback Machine – podstawy wykorzystania*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 2(172), s. 1–5.
- Wojny i powstania zbrojne, wojsko. Dokumenty odnośnie żołnierzy Armii Krajowej z okolic Grodna*, genealodzy.pl, <https://genealodzy.pl/PNphpBB2-printview-t-118269-start-0.phtml> [dostęp: 6.06.2024].
- Wołoszek G., *Prof. Grott: 27 września to bardzo ważna data. Polskie Państwo Podziemne było unikatowe w skali świata*, „Gazeta Krakowska”, 27.09.2021, <https://gazetakrakowska.pl/prof-grott-27-wrzesnia-to-bardzo-wazna-data-polskie-panstwo-podziemne-bylo-unikatowe-w-skali-swiatea/ar/c15-15824043> [dostęp: 6.06.2024].
- Wykaz poległych 27 Włóńskiej Dywizji Piechoty AK*, Biblioteka Kresowa, https://kresy.genealodzy.pl/gub_wil_87/27ak.html [dostęp: 6.06.2024].
- XXXX Zjazd 27 Włóńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej*, Jednostka Ratownictwa Specjalnego w Kowalewku, <http://jrs-kowalewko.pl/xxxx-zjazd-27-wolynskiej-dywizji-piechoty-armii-krajowej> [dostęp: 6.06.2024].

- Zaporczycy – Encyklopedia Internetowa [witryna], <https://zaporczycy.com.pl> [dostęp: 6.06.2024].
Zaporczycy Encyklopedia Internetowa, za: WayBack Machine, https://wayback-api.archive.org/web/20190201000000*/https://zaporczycy.com.pl [dostęp: 5.06.2024].
- Zbigniew Perzyński [biogram], Baza Kresowych Żołnierzy AK, <https://baza.muzeum-ak.pl/zolnierz/34623> [dostęp: 6.06.2024]
- Żołnierze 27 Wołyńskiej Piechoty AK*, Biblioteka Kresowa, https://kresy.genealodzy.pl/gub_wi-1_87/27ak_2.html [dostęp: 6.06.2024].
- Żołnierze Armii Krajowej na Kresach Wschodnich podczas II wojny światowej. Historia – polityka – pamięć*, red. O. Grott, A. Perłakowski, Muzeum Armii Krajowej im. Gen. Emila Fieldorfa „Nila” w Krakowie, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2020.
- Żołnierze Niepodległości* [witryna], <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/start> [dostęp: 8.06.2024].
- Żołnierze Wołynia. Działalność powojenna żołnierzy 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK*, red. E. Bakuniak, E. Dyszkiewicz, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej. Okręg Wołyński, Warszawa 2002.
- Обобщенный банк данных «Подвиг народа в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.» [Bank Dokumentów Elektronicznych „Wyczyn Narodu w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej 1941–1945”] [witryna], <https://podvignaroda.ru> [dostęp: 6.06.2024].
- Подвиг народа*, za: WayBack Machine, https://web.archive.org/web/20100701000000*/https://podvignaroda.ru [dostęp: 6.06.2024].

Akty prawne

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych, tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r., poz. 386.

Internetowa Baza Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej jako forma upowszechniania i rozwoju wiedzy o żołnierzach polskiego podziemia niepodległościowego

Streszczenie

Celem artykułu jest zaprezentowanie tworzonej w Muzeum Armii Krajowej im. Emila Fieldorfa „Nila” w Krakowie cyfrowej Bazy Kresowych Żołnierzy Armii Krajowej (BKŻAK) na tle baz zagranicznych i polskich podobnego typu. BKŻAK, zawierając kilkustopniowy system wyszukiwania, stanowi zaawansowane cyfrowe narzędzie do prac badawczych, umożliwiając wgląd do danych osobowych oraz informacji źródłowych. Ponadto pełni rolę popularyzatorską. Funkcjonowanie bazy przyczynia się do szerzenia wiedzy o walkach prowadzonych na terytorium Kresów Wschodnich przez konspiracyjne oddziały Polskiego Państwa Podziemnego. W artykule pokazano walory tworzenia tego typu baz danych, które stanowią ważny element utrwalający w zbiorowej pamięci zasługi AK w walce o niepodległą Polskę.

Słowa kluczowe: baza danych, cyfrowe repozytorium dokumentacji historycznej, Kresy Wschodnie, Armia Krajowa, II wojna światowa

*The Internet Database of the Eastern Borderlands Home Army Soldiers
as a form of dissemination and development of knowledge about soldiers
of the Polish independence underground*

Abstract

The aim of the article will be to discuss the effects of work on the Database of Eastern Borderland Soldiers of the Home Army, financed from the funds of the program *Szlakami Polski Niepodległej*, funded by the Ministry of Science and Higher Education in 2018 (since 1st January 2021 Ministry of Education and Science). The database, containing a multi-stage search system, is an excellent tool for research work, enabling insight into to personal data and source information. In addition it has a popularizing function. The functioning of the Base contributes to the deepening of knowledge on the topic of fights carried out in the name of regaining Polish independence in the territory of the Eastern Borderlands by underground groups of the Polish Underground State, and also provides a tool for analyzing the history of the period and biographies in the hands of a wide range of opinions and network users. The presented article will show the advantages of creating this type of data sets, which are an important element that preserves the collective memory of the achievements of the Home Army in the fight for independence Poland.

Key words: database, digital repository of historical documentation, Eastern Borderlands, Home Army, World War II

